

V a r p a s išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiumtimu:
 Rusijoje (kuvertuose) 5 rubl.,
 Prusose 3 Mk.,
 Amerikoje ir kitur 4 Mk.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
 ištisa eilutė smulkaus rašto, kaštuoja
 60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

„Cives! reddite, reddite, quod debetis!“

Viename užgesusios „Apšvietos“ straipsnyje (Apšvieta 1892 m. Nr. 2) buvo pasakyta: „Lietuvos ponus lengva bus priversti prie lietuvių, jeigu Lietuviai jiems nepasigailės gerokai užvažiuiot per kailį.“

Nors šviesios atminties a. a. Vincas Kudirka Nr. 1 „Varpo“ 1893 m. aštriai sugėdino bauginantį „Apšvietos“ straipsnį, tai vis-gi gal kam ir mačytų „Apšvietos“ receptas, ir tai ne tik vieniems bajorams, bet ir tuliems iš nebajorų. Teisybė nedaug, bet vis-gi atsirado Keletas bajorų, kurie su karšta širdžia atsiliopė ant balso, šaukiančio lietuvių tėvynainius prie darbo, bet teip-gi ne daug, sulyginant, lietuvių nebajorų veiklingai prisidėjo prie krutėjimo. Jei padarysime sulyginimą skaitliaus darbininkų vienos ir kitos luomos, tai atrasime, kad bajorų darbininkų yra, sulyginant, mažiau negu nebajorų, be to reik mums atmint, kad bajorų inteligencijos itin maža dalis yra su aukštesniu mokslo laipsniu, tuom tarpu žmonių inteligencija beveik visa išsitobulinus aukštesnėse mokslavietėse. Todėl supratimas reikalo tautos padidimo pas ne bajorus turi but tvirtesniu, neg upas konservatyviškai ir lenkiškai anklėtus bajorus. Ne prašali butų atsiminti ir suprasti ir medegiškos išlygos, tų dviejų luomų. Kaip kiekvieno, teip ir lietuviško tautiško krutėjimo pamatas — demokratiškas, pasakysiu socialdemokratiškas (? Red.); brangiausias ir, galima sakyti, vienatinis mūsų (kaip bajoro, teip ir sodiečio) turtas — žemė; bajoras turi žemės daugiau, sodietis — mažiau; štai bajorui ir duria į akis šmėkla nustoti žemės sklipelio, kursai lietuviškam bajorui yra juo brangesnis, nėra jis netur tiesos padidinti savo žemę prisiirkimu. Mąstyti — nemąstyti apie sulyginimą turtų ir tiesų, bet vis-gi reikia pripažinti, kad kiekvienam žmogui gaila nustoti to, prie ko jis priprato, su kuo jis susigyveno. Todėl, man rodos, kad ir tą dalyką reikia priskaityti prie *plusų* tiems bajorams, kurie savo ypatos naudą ignoroja dėl aukštesnių siekių.

Ne kelt augštyti užpelnius bajorų (ten nėra užpelnių, kur yra priderytė) ne smilkyti jiems kvėpalus aš užsimaniau, bet norėčiau išteisinti

savo žodžius, kad jei reikia pert kailius bajorams, tai nemažiau reiktų paplakt ir nebajorus.

Tarp lietuviškos inteligencijos (nebajorų) mes žinome daug ypatų, kurios išsikėlė ant augštesnės papėdės draugiško bei viešo gyvenimo ir, pralobę, apsigyveno dideliuose miestuose, arti po sparnu rėdancios valdžios ir susipažįsta su įtekmingais didžiūnais. Reiktų manyti, kad tie žmonės — galiunai, tame tarpe kada mažieji kruta tarp da mažesnių sodiečių, kovodami už kalbos bei spaudos liuosybę, su didžiū pavojum žengia keliu, tautiško idealo paženklinčiu, ir nesibaido, kad tankiai šis arba tas draugdirbių žūsta, išrautas iš eilės galingos nevidonų rankos, reiktų manyti, sakau, kad tie galiunai nors atsargiai, bet su pasisekimu, darbuojasi ant politiškos ir moksliškos dirvos ir, bekaldami karštą geležį, naudojami iš kiekvienos progos ir stengiasi parodyti svetimtautiškiems didžiūnams ir valdininkams atgyjimą savo tautystės ir užsikariauti guodone dėl tautos ir jos darbininkų. Teip reiktų manyti, bet, aimain, to nėra; mūsų galiunai, pajutę mielą barškėjimą kišenė, įsieko sau galingesnio, kad jam atnešt savo lobį ant aukuro jo aukso versio, dargi . . . tankiai sau ir *visuomet* tėvynei be naudos. Ne sakyčiau da, kad jie lenktų galvą prieš galingesnę spėką, prieš brutališką valdžią — kiekvienas maždaug dreba už savo kailį, už savo lobį, — bet jie nusizemina ir nusizemindami mindo savo tautos reikalą ir garbę, gerindamiesi tiems bankrotams, kurie praėdę ir pralošę savo tėvynę, stengias sulopyti savo šlovę ir padidinti savo supuvusią klerikališkai — ponišką tautą, traukdami lietuvius į savo pusę, naikindami jų nacijonališką individuališkumą.

Jei tokį galiuną užkabįsi lietuviškai, jįsa! pašnabzdoms atsakys: „esu atpratęs kalbėti tą kalbą, šnekėsime velik . . . lenkiškai.“ Jis mat neklausia, ar tu moki lenkiškai ar ne, — syki esi lietuvis — tai turi mokėti! Jei prašysi jį padėti parengti lietuvišką, padėkime labdaringą draugystę, — gausi atsakymą — benegeriau lietuviams prigulėt prie katalikiškos draugystės? — prie kurios — kabėse tegul bus pasakyta, — prigul vieni lenkai, nės kitų tautų katalikai tur savo atskyras

draugystes. Jei lietuvis, nemokantis lenkiškai, įieškodamas pagalbos, kreipiasi į katalikišką labdaringą draugystę, — jo prašymas, kaip svetimtaučio su pasityčiojimu tampa atmetas.

Tai prie tokių draugysčių tankiausiai prigul ir kitiems tautiečiams siulo prigulėt didumas mūsų lietuvių-lobininkų.

Ant keno doriškos pareigos rymo pasirūpinimas apie likimą suimtų, baudžiamų tautiečių-pijonėrų, šelpimas lietuviškos rašybos ir dailos, kad ne ant pareigos galiųjų lietuviškos kilmės?! Ar kas iš jų pasistengia savo, tankiausiai svetimtautišką, pačią doriškai priverst guodoti ir rupintis dėl savo vyro tautos?! o kas to nežino, kad sudrutinimas dvasios darbininko kiekvieno krutėjimo, — tai darbas gražiosios lyties. Kaip abelnai nuo senų lenkmečių pripratome lenktis prieš blizgalus, taip ir savo ypatingame gyvenime ne mes duodame toną mūsų namams, bet su nusizeminimu pasiduodami įtekmei svetimtautiškos sangyventojos.

Gal kas užmes man, kad vis-gi šitie galiunai, jei patįs ir ne trūsiasi dėl labo tėvynės, užtai šelpia jos reikalus pinigais. Jei taip ir būtų, vis-gi pasakysiu — tai permaža, pinigais atsikratyt nuo priderytės — perlengva, ypač jei pinigai byra pervirš mašnos. Bet ar taip da yra, — tai parodytų mums skaitlinės, jei jas mes turėtumėm. Ant to dalyko, atleiskite, aš žiuriu pessimistiškai ir beveik bučiau užganėdintu, jei bučiau persitikrinęs, kad nors 3% visų mūsų lobininkų pelno eina ant labo tėvynės.

Įtin svarbus lietuviams užmanymas prisidėt prie Paryžiaus 1900 m. parodos reikalauja daug pinigų; lig šiolai matome labai mažą aukų skaitlių, matysime kas toliau bus. Mes turime tarp savęs ištikimų ir mokytų vyrų, kurie galėtų atsakančiai pasirodyt delegatais lietuviškos tautos, bet tie vyrai — vargdieniai; rėdos yždai, arba rimtų draugysčių yždai paskiria savo delegatams išteklius kelionei; mes yždos neturime ir, ką veikti be išteklių — tegul pasako sąžinė mūsų lietuvių-lobininkų.

Mes vargdieniai negalime elgtis pagal „Apšvietos“ nuomonę, „užvažiuodami per kailį“ ar tai bajorui ar nebajorui, bet turėdami atidojtą persitikrinimą, kad kiekvienas mūsų, kuriam pasisekė išsikelt aukštyn — yra skolininku tos žemės, kuri išauklėjo jo kuną, dvasią ir protą, mes turime dorišką tiesą priminti: „cives! reddite, reddite, quod debetis!“

Žemkalnis.

Rusinių tautiškas programos.

26. d. Gruodžio 1899 m. Lwow'e buvo jau nuo senei prižadėtas susivaziavimas patriotų ir vidutinių radikalų — rusinų, ant kurio dalyvavo 71 žmogystos iš inteligencijos svietiškos, 53 kunigai ir 27 miešionys ir ukininkai. Po ilgų debatų sutarta sutverti naują partiją vardu „Tautiška Demokratų Partija.“ Ant to susivaziavimo tapo priimtas programos tos partijos, projektas jos organizacijos ir taktikos. Naujas tautiškas rusinų programos buvo apgarsintas rusinų laikraštį „Dilo“, ir mes čion paduodame jo tekstą veik žodis į žodį.

Reikalai politiški. 1. Mes norime kad žemė rusinų apgyventa būtų atskirta nuo kitų šalių ir turėtų plačią autonomiją dalyke išleidimo įstatymų ir šalies valdymo (tiesdarystės ir administracijos), per tai mes reikalaujame, kad Galicija nebūtų padalinta į 2 dalis: lenkišką ir rusinišką, o Bukovina — į valakišką ir rusišką, bet kad iš rusinų dalių Galicijos ir Bukovinos būtų padaryta viena provincija su atskira administracija ir savo atskiru tautišku seimu. Bet atmindami apie Austrijos padalinimą į atskiras šalis ir apie viešpatystės surėdymą mes reikalaujame tuom tarpu:

a) kad valdžios ir administracijos vietos būtų padalintos į dvi atskiras dalis: vieną dėl rusiniškos Galicijos su savo centru Lwow'e, o kitą dėl lenkiškos Galicijos su savo centru Kriokave.

b) kad reikaluose vietinio valdymo būtų vartojamos vietinės kalbos sutinkant su tautiška autonomija, t. y. rusinų krašte — rusiniška, o susinesime valdžių tarpe savęs būtų vartojamos abi kalbos lygiai.

2. Reikalaujame, kad mūsų tauta Austrijoje įgytų konuoplačiausią įtekme ant tiesdarystės ir administracijos viešpatystėje, šalyje, pavietyje ir valščiuje ir tai per visišką sudemokratizavimą tiesdarystės ir reprezentacijos įtaisų. Dėlto reikalaujame, kad prie rinkimų į tiesdarystės ir reprezentacijos organus, į viešpatystės rodą, į seimus ir paviečių ir valščių rodas a) būtų įvestas visuotinas, tiesioginis ir paslaptinis balsavimas, b) būtų išnaikintos kurijos ir rinkimo apskričiai, c) būtų įvesta tam tikra reprezentacija mažumos.

3. Reikalaujame konuoplačiausios laisvės politiškos, gvarantuotos per konstituciją, taigi reikalaujame laisvės ypotos ir namo, laisvės susirinkimų ir draugysčių, laisvės žodžio ir spaudos, tikėjimo ir sąžinės ir geresniam-gi užtikrinimui tos laisvės reikalaujame uždėjimo ant pildytojų įstatymų aštraus civiliško

ir kriminališko atsakymo už pažeidimą tos laisvės.

Reikalai kultūriški. Mes trokštame, kad mūsų tauta galėtų laisvai ir savystoviai tobulintis kultūriškai; kad iš visų kultūros vaisių galėtų naudotis konuodaugiausiai žmonių mus tautos; kad mūsų tauta turėtų konuodidžiausią įtakmę ant savo kultūriškų įtaisų, o ypatingai ant mokyklos ir bažnyčios.

Dėlto dalyke mokymo vaikų reikalaujame: a) kad visuose kaimuose ir miesteliuose, kur tik gyvena rusinai, būtų mokyklos rusiniškos, su išguldymu rusiniškoje kalboje, b) kad didesniuose mūsų miestuose būtų gimnazijos, mokyklos realinės, seminarijos mokintojams su išguldymu rusiniškoje kalboje, c) kad Lwowe būtų įkurtas rusiniškas universitetas, o kitose vietose, kur būtų reikalinga; nors katėdros su išguldymu rusiniškoj kalboj, d) kad visose valdžios mokyklose, ir tose kur mokymas yra vedamas lenkiškoje, vokiškoje arba rumuniškoje kalboje, rusiniška kalba būtų priverstinu mokymo dalyku, e) kad visose mokyklose mokymas vaikų būtų vedamas uždyką ir kad valdžia ir šalis organizuotų pašalpą ir pagelbą teip, kad ir neturtingi galėtų naudotis ir mokyklų, g) pagalios reikalaujame įkurimo atskiro mokyklų užveizdo (rodos) ant rusiniškos dalies Galicijos, teip-gi tiesos prigulėti prie rinkimo sąnarių mokyklų užveizdų (rodų), vietinių ar apygardinių.

Kas link reikalų bažnytinių, tai mes esame pasekėjais tolerancijos ir pripažįstame lygybę visų tikėjimų ir apeigų, iš kitos-gi pusės reikalaujame kad rusinų bažnyčia neprigulėtų nuo kitų valios ir galėtų pilninteliai tarnauti rusinų tautai. Dėlto mes reikalaujame prašalinimo patronato ir valdžios tarpininkystės dalyke užėmimo kokių nors vietų bažnyčios jerarchijoje.

Prilygimas prie Vengrijos ir Maskolijos rusinų (Ukrainos). Mes rupisimės, kad tarpe Vengrijos rusinų sujudinti tokį jau tautišką judėjimą, koks yra tarpe Galicijos ir Bukovinos rusinų: kad pripratinti juos prie vartojimo ir tobulinimo savo kalbos, teip-gi kovojimo prieš ištautinimą. — prie darbo kultūriško, ekonomiško ir politiško ant naudos rusinų tautos; dėlei to rupisimės su-eiti su jais į artymą pažintį ir susigimimavimą jų su mumis.

Teip-gi prilauksime, stiprisime ir luvjime susipratimą tautiškos vienybės tarpe mus ir Maskolijos rusinų (Ukrainiečių) ir drange su jais rupisimės apie sutvėrimą vieno kultūriško kuno. Gavjimsime tarp jų aspiracijas, kurios reikalauja permainymo Maskolijos iš vieszpatystės absoliutiškos ir centralizuotos į

vieszpatystę konstitucijinę ir federališką, pasi-remiančią ant tautų autonomijos.

Iš to programo matyti, kad mus padėjimas ne daug ką skiriasi nuo jų padėjimo ir nuo jų mes galime daug ko pasimokinti. S.

Kas priešius.

(Tęsimas.)

Blogas tai buvo ženklas tamsesniems jo draugams ir didino tik jų rupestį.

Vienas iš kaimynų, neapkęsdamas tylėjimo pradrįso, ir Dominyką į šoną kumstelėjo, tardamas:

— Te, ko čia dumoji? A, kas bus, tai bus, o žmogus nežus, prisirupisime, kaip rykštės vėl nugarą paglostys!

Dominykas, kurs pypkę rukė, į vieną vietą įsiveizėjęs, apsidairė; ir antakius sutraukęs, savo papratimu, pradėjo:

— Kvaila kalba! baudžiatvos ne bus!

Visi ėme klausyti, o Dominykas toliau tęsė:

— Nė sakyti nereikia, daiktas matomas, o ir Ivanas sakė — tarė senis pasigirdamas ir galvą augštyn keldamas.

— Ivanas?

— Teip, kiekvienam ir jis visko ne išsipasakos... mudu tik... kaip broliai, ką vienas žino, tai ir antras...

— Bepigu — atsiliepė kažikas — kad žmogus ne aklas, visur pritinka!

Dominykas nieko ne atsakė, pypkę iš dantų ištraukė, išsuko cibuką ir syvus išpylė.

Nesulaukdamas Dominyką prašnekant, nekantrus Kazys Deniusis pradėjo: Vis-gi sulauksime ką nors, jug nebus kalbos be prežaščių.

Dominykus žiurėjo valandėlę į klausytojus, paskui užklausė:

— Ar nieko negirdėjote nedėlioje... keisto?

— Kaip negirdėsi: bajorai kažiką keistą giedojo — atsakė kaimynas, — žodžių nesupratau... bet kiti kalbėjo, kad tai bajorai prašo pono Dievo sugražinimo baudžiatvų — užbaigė Budsaitis. — Rasit išprašys.

Klaišas pečius patraukė, bet neatsakė nieko.

Šuo kieme sulojo. Baltrušis, priėjęs prie lango, prisikišęs žiurėjo, bet nepamatė nieko, nės naktis buvo tamsi, miglota... beveizint Baltrušiniu pro langą, duryš atsidarė ir ant slenkščio pasirodė Ivanas.

— Tegul bus... gm... gm... — sumurmėjo, nebaigdamas lietuviško pasveikinimo svečias.

— Ant amžių — tokiupat budu atsakė susirinkusieji.

— Netikėtai ant prašmintės pasitikau, kas do linksmybė apniuko? ar negali žinoti?

— Et, poneli, krikštynos, susirinko kaimynai ant valandėlės — lyg teisindamasis tarė Baltrušis.

— Aš neginu, tegul, tegul sau . . . o degtinės maž? Baltrušis bonką pastatė ant stalo ir stikliuko įieškoti pradėjo, bet nekantrus svečias nelaukė, paėmė bonką, apžiojo ir ryti pradėjo, akis išvertęs. Be atdvėsio pusę į save supylė, atsigavo ir vėl kakliuką apžiojo. Mažos juodos akys iš po juodų antakių baisiai, kaip vilko, blizgėti pradėjo, o nosis kaip vairovoras pamėlynavo.

Kaimynai sustojo kalbėję, nėsa vilką avies kailyje pajuto. Protas liepė jiems saugotis to žmogaus, o vėl reikalai neleido su juomi nepasipažinti. — Jeigu kam reikėjo rodos, ar ką parašyti, ar ką paaiškinti, ar susipykusius kaimynus sutaikyti, Ivanas pas Aroną karčiamoje viską apdirbdavo, atimdamas žmogui paskutinį sunkiai užpelnytą skatiką.

Ivanas buvo vienintele šviesa tarp muzikų. Kas-gi kits bus? — Tie, kurių rankose viskas buvo, galėjo buti šviesa tamsios liaudies, galėjo daug, kad būtų norėje, bet jie nenorėjo nieko, nepripažino nieko, tik savo rykštes. Užsidarę dvaruose, nesirupino apie žmonių apšvietimą, o tuotarpu toks kaip Ivanas apgaudinėjo juos.

— Dėlko nutilote? — paklausė Ivanas, degtinę išgėręs — *ja drug vaš*, nesibijokite manęs, aš ne bajoras, rykščių nesimu — ir prie Antano, arti jo sėdinčio, prisitraukęs, jį apkabino ir buk tyliai, bet teip kad visi girdėtų, tarė: — Rasit nežinote, kas po svietą dedasi? o o o!

— Na? — užklausė Antanas.

Svečias apsidairė po triobą, ar jo kas klauso, o sutikęs visų akis įdurtas į save, pradėjo:

— *Ja tut nīpričiom . . .* kad nemylėčiau ir nesigailėčiau jusų, nesakyčiau nieko . . .

Valandą tylėjo, šaudydamas savo mažomis akimis po triobą.

— Ar aš nesakiau? — atsiliepė Antanas.

Dominykus, piktas kad prie Ivano prisėdo Antanas, nesakydamas nieko, barškino stalą, užsimąstęs.

— Jeigu žinote, tai nesakysiu — tarė Ivanas, raukdamas kaktą. Kaimynai, pečius traukydami, žiūrėjo į Antaną, lyg stebėdamos iš jo nekantrumo.

— Kas mums ką pasakys? — atsiliepė Antanas — tik širdis išmano, kad keistai eina . . . ne kudikis esmi! oj ne, šita galva jautri . . .

— Tai-gi klausykite — pradėjo Ivanas, pirštą į Antano krutinę atrėmęs ir jam į akis žiūrėdamas. — Bajorai vėl nori sugražinimo budžiavos ir prašymus siūncia pas karalių,

bet karalius žmones myli ir iksiol nepritaria, atsisako . . . tai bajorai maštė, maštė, ir negaudami pagalbos nuo žemiško karaliaus, dangiską pradėjo žudyti savo maldomis . . .

Tylėjo valanda visi išsigandę.

— Dėlto, jeigu numanytumėt ką patys dėl savęs, dėl savo labo, turite pranešti . . .

— Ką pranešti, ir kam? — paklausė vienas iš kaimynų.

Valandą maštė Ivanas, kaip ir ką pasakyti, kad jo nenutvertų bemeluojant.

— Iš to maištas gal kilti bajorai prieš karalių kilti taisyti . . . už . . . neišklausymą jų prašymų.

— Aje!

— Gana, gana.

— Ar nesakiau? — į kaimynus žvilgtelėjęs tarė Antanas.

— Rasit ir nieko nebus, sakiau dėl visako; o dabar eiti reikia — tarė Ivanas, nuo suolo keldamas — dėkui už vaises.

Išėjo. Ką-gi bedirbtų? Degtinės bonką išmovė ir į praščių širdis pasėjo sėklą, kuri įkandin ėmė diegus leisti. Dabar Ivanui tik vaisių laukti reikėjo.

Ivanui išėjus, pasilikę kaimynai daug nesnekėjo, senu žemaičių papročiu vienas laukė kitą prašnekant, o nesulaukiant kiekvienas ką maštė, maštė vienas sau.

Ivanas ne pas vieną teip buk „netikėtai“ užeidavo ir pasakojo, kas sviete; kas valandą darė didesnį skyrių tarp žmonių ir dvarų.

O dvaruose? Kas gal žinoti, kas dėjosi: sienos nepermatomos, durys aklinau uždarytos, o gyventojai neprieinami ir neprašnekinami.

Iš to tik sanprotavo žmonės, kad „kas nors“ bus, kad bajorai susirinkdavo dabar buriais į bažnyčią ir giedodavo giesmę, jiems patiems tik suprantamą.

Artimesni ponų dvaro tarnai pasakojo, kad dvare siuva keistus drabužius: kepures, marškinius, vyrams iš silkdrobės, o senus ginklus šveičia ir galanda.

Tą paskutinę žinią patvirtino dvaro kalvis, Laurynas. Jis pasakojo, juog tikrai visokių ginklų šiais laikais per savo rankas perleido.

— Kas man rupi, — tarydavo senis — kad tik už darbą užmoka.

Ta senio politika ne labai tiko tiems, kurie žinoti norėjo: dėlko? kam? kas? bet negavę nieko džiaugėsi tuo, ką nuo kambarinių tarnų ir tarnaičių ištraukti galėjo.

Tokiu budu, ponams begiestant, o žmonėms besiklausant, išaušo pavasaris.

Buvo pietų laikas; Baltrušiai valgyti susėdo, bet valgis nėjo prie širdies.

— Kas tau tėvai? paklausė Baltrušienė vyro — susirupinęs esi.

— Niekai, sapną sunkų sapnavau: kiemelis visas krauju pasekęs buvo — nelaimė kokianors, bet ir anais metais . . .

Ne pabaigė, kasžinkas praėjo pro langą.

Į triobelę įėjo augštas vyras, kareiviški drabužiai jį dengė, tikt netoki, kokius ikišiol matė žmonės.

Žmogus, rodos kaip žmogus, vienok Baltrušiai suprato, kad jis ateivys.

(Toliaus bus.)

Kas tai būtų „Lithuanus-Polonus“?

Pirm kelių metų J. Zembrickis laikraštyje „Altpreussische Monatsschrift“ (1893, I Heft) apgarsino straipsnį: „Die polnischen Reformirten und Unitarier in Preussen“, kur jis gana plačiai kalba ir apie lietuviškuosius dissidentus (Kalvinus) XVI—XVIII šimtmečio, kurie proteguoti per kun. Radvilus buvo, kaip žinoma, Lietuvoje labai įsivaisinę. Aukščiau paminėtame Zembrickio darbe mes todėl randame ne tik daug akyvų žinių apie išsiplatinimą pas mus reformacijos bei jos stovį, ale ir užtinkame tulus reformuotos tikybės lietuvių vardus, kurie dėl mus', ne tik tikėjimiskame inžvilgyje, bet ir historiskame turulą svarbumą.

Lietuviškieji kalvinai anoj gadynėj savo vaikus leido į mokslus daugiausia užrubežėje: Karaliaučiaus, Marburgo, Heidelbergo, Frankfurto ir net Leyden'o universitetuosna, kur turėta dėl jų ir po kelias stipendijas. Ko juos tenais mokinta, tuom tarpu nežinome; iš didesnės dalies, regis, juos tenai rengta ant kunigų („bambizų“). Tarp paduotų pas Zembrickį, vardų šitų mokintinių, užtėmytini yra ne tik lietuviški, iš didesnės dalies jau polonizuoti, bet ir vokiški, daugiausia iš Vilniaus. Akyva bus peržiūrėjus, kaip jie tuomet tenai, svetimame krašte, yra užsirašę, universitetų metrikuose, savo tautystą. Teip Heidelberg'e 1596 m. yra užsirašęs tulas „Baltazar Crosnewitzius, Lituanus“, o 1619 metuose — „Johannes Karłowiczius, Vilmensis Lithuanus“. Frankfurto universitete randame: 1556 m.: „Erardus Caterla, Vilmensis Lituanus“ ir „Martinus Hein, Caunensis Lituanus“; 1557 metuose: „Stanislaus Kmita, Lituanus“; 1558 m.: „Mathias Bogdaneides, Lituanus“; 1559 m.: „Martinus Gradowsky, Lituanus“; 1579 m.: „Blasius Grandon ex Lituania“; 1597 — „Nicolaus Gorzosky, Cauniensis“. Ir XVII šimtm. lietuviškieji studentai dar nesigėdėjo savo tautystos. Teip 1605 m. užsirašęs Johannes Borawski Donsbudensis, Lituanus“; 1617 m. — „Georgius a Swislocz Haraburda, baro Lituaniae“; 1620 — „Johannes Dziewialtonsky, nobilis Lituanus“; 1621 — „Jon. Georgius Blinstrub,

eques Samogitiae“, „Jon. Samuel Poriasta, eques Lituanus“, „Jan. Christoplorus Gozyski, Comes de Gozzy, Lituanus“, „Jan. Wenceslaus Zaba, eques Lituanus“ bei „Samuel Paplunsky, nobilis Lituanus“; — 1622 metuose — „Venceslaus Obel Gorski, Lituanus nobilis“; 1623 — „Christoplorus Plato, Caunensis Lituanus“, 1681 — „Florianus Swida, Lituanus“ bei „Johannes Paterson, Lituanus“; 1683 — „Vladislaus Surgcicki, Lituanus“; 1685 — „Georgius Monkiewicz, Cajoduno - Lituanus“; 1692 — „Bogdan Huss, Lituanus“, „Johannes Borzymowski, Lituanus“; 1695 — „Thomas Duncanus, Lituanus“; 1696 — „Daniel Borżimowski, Slucensis Litwanus“; 1698 — „Georgius Rekus, Lituanus“; 1700 metuose — „Daniel Pawlonski, Birza - Lituanus“. Ir pirmame ketvirtidalyje XVIII šimtmečio Lietuviai dar vis drauge su pravarde paaiškino žodžiu „Lithuanus“ savo tautystę, kaip matoma iš sekančių užrašų: 1705 metuose „Daniel Krosniewski, Lituanus“, „Daniel Bythner, Lituanus“; 1707 metuose „Samuel Wilamowicz, Lituanus“; 1708 — „Theodoras Mikulitz, Lituanus“, „Petrus Wolk, Lituanus“; 1710 — „Martinus Stephanus Dyiakiewicz, Lituanus“; 1711 — „Daniel Wok, Lituanus“; 1712 — „Gabriel Michael Dyjakiewicz, Lituanus“; 1714 — „Claudius Canott, Lituanus“; 1717 — „Michael Estko, Lituanus“; 1721 — „Daniel de Glinnick Glinisky, Lituanus“; 1722 — „Christophorus Myslowsky, Lituanus“; 1724 — Samuel Nerlich, Lituanus“; 1725 — „Michael Contess, Lituanus“. Nuo šitos datos randame jau paženklintame tautystos ne menką skirtumą. Rods jau po m. 1689 tulas „Boguslaus Hass“ bei „Johannes de Laniewitz Wolk“ buvo užsirašę: „Polona-Lithuanus“, kas, lietuviškai išguldžius, būtų: „Lenkiškas-Lietuvis“; XVIII šimtmetyje didesnė pusė mokintinių jau save: „Polono-Lituanus“, arba „Litta-Polonus“, arba vėl „Lithuanus Polonus“ vadina, kas yra ženklų, juog tos gadynės Lietuviai, kurie į mokslus ėjo, buvo sulenkuoti ir nebežinojo, kuomi be esan — *genus hominum depravatam!* Teip metrikuose dar randame: 1726 m. „Johannes Hatzeler, Litta-Polonus“, „Gideon Wolcke, Lituanus Polonus“; 1727 — „Samuel Lukianski-Pawlówicz Lituanus Polonus“; 1729 — Stephanus Izbiski, Lituanus Polonus“ ir toliaus nuo 1730—65 m. sekančius mokintinius: Nicolaus Laniewski de Wolck, Stan. Izbick, Michael Jaugiel, Joh. Gabr. Bonzymonski, Jac. de Domanowa Reczynski, Jos. Zydowicz, Steph. Wolan, Geor. Wolck, Jos. Gordon, Petrus Wotke, Mich. Ad. Estko, Mart. Labowski,

Jac. Estko, Steph. de Labiello, Ad. Estko, Wlad. Kosaryn, Carol. Reczynski, Bog. Hazler, Flor. Herowski, Joh. Herowski — kurie save iš dalies Polono-Lithuanus, iš dalies vėl Lithuano-polonus arba Lithuanus-Polonus vadino. Bet ir šitame tautiškosios depravacijos laike atrandame dar visus, kurie nesigėdėjo save „Lietuviais“ vadinti, nors jų skaitlius ir menkesnis buvo. Teip Sam. Kopyzki, Meyer Abraham. Stan. Joh. de Liestrzenievicz, Hieron. Michael de Galinski, Lud. Const Liestrzenievicz, Konsti de Konarski, Stan. Ottenhaus save „Lithuanus“ vadino.

Iš vislab to, ką aukščiau kalbėta apie mokytinius Frankfurto universitete, didžiausią musų atidą saviėpi pritraukia tas svarbus istoriškas faktas, juog vokiečiai Vilniuje, Kaune ir k. gardnose gyvenantieji jau XVI iki XVII šimtmečiuose, rodos, su lietuviais buvo susiassimiliavę, kaip galima matyti iš to, juog jie save „Lithuanus“ vadina, ir tik vėliau XVIII šimtmečiuose ir jie, kaip ir kiti lietuviai į lenkus pavirto ir save, kaip antai! Hetzeler „Litta-Polonus“, arba kaip B. Hazler „Lithuanus polonus“ vadino. Akyviausiai tačiau reikėtų pripažinti atradimą ar išradimą to įpatingo sulenkuotų ano laiko lietuvių vardo, kurį jie žodžiais „Lithuanus-Polonus“ išreiškia. Šitas etniškas vardas paženklinanti turėtų žmogų, turinti savyje dvigubą tautystę, arba geriaus sakant tulą nacionališką hermaphrodisimą, kokio pas kitas tautas veltui jieskotumei — butent antropologiškai imant, iš kuno lietuvių, o doriškai-politiškai — lenkų. Išradimas tokio įstabaus vardo yra didžiai originališkas, ir vargiai bei retai kur galima būtų analogiškai padirbtą ir panašu vardą pas kitas tautas atrasti. Nelaimingos atminties pasekėjais idėjos, kuri tame varde telpa, galima tiesiog skaityti didesnę dalį šios dienos lietuviškosios bajorijos, kuri lietuviškos, žemaitiškos, dzukiškos praeigos budama, lenkiškai mąsto, lenkiškai-tautiškus savyje idealus gaivina, ir, kaip kasta lenkomanų, pasirodo tankiai bjauriausiai lietuvištos nevydonais.

Ant kitos vietos, atsiremdamas ant Ruhig'o bei kitų liudyjimo, aš jau esmi parodęs, juog lietuvišty pas mus, abelnai imant, kaip Kauno teip ir Vilniaus gubernijose, XVI—XVII šimtmečiuose, rodos, ne buvus dar labai susilpnėjęs, ir kur ji labiausia sunaikinta tapus XVIII šimtmečiu, kada, lenkiškaijai biurokracijai šelpiant, polonizaciją sistematiškai, su didžiu uolumu Lietuvoje platinta per iškalas bei bažnyčią, jau seniaus įkinkytą į politišką lenkinimo jungą . . . Paduotieji aukščiau vardai, vilnius, šitą faktą patvirtis. Lietuviškioje studentai XVI—XVIII šimt. dar nesigėdi savo tautystos, visados save „Li-

thuanus“ užsirašydami; XVIII šimt. Lietuvos intelligentai, iš didesnės dalies, yra jau teip žemai nukritę doriškai, teip demoralizuoti tautiškai, kad jie savo tautystę paženklindami, be priedo „Polonus“ apsieiti negali! Genus hominum omnino depravatam.

J. Birštonas.

Gugà bei gūgas.

„Tėvynės Sarge“ (1899 Nr. 12, pag. 59) ant pastatyto klausymo „kas tai yra *guoga*“, randame atsakytą, apie Slavikus tasai žodis reiškias tą patį, kaip ir ketera (sketera), su klaidžiai paduota žinia, buk aš tą žodį „ki-teip aiškinęs“.

Kiek man yra žinoma, seniausia versmė, kurioje šitą žodį užrašytą randame, yra tai Mielcke's žodynas (Littauisch - deutsches Wörter-Buch. Königsberg 1800. S. 89), anot kurio *guggà* = der Sattelknopf, ir, kaip regis, užrašyta apygardoje Pilkalnio, kur tuomet Mielcke „kantorų“ buvo. Iš šito žodyno *gugà* paimta tapo į Nesselmano (Lit.-deutsch. Wörterbuch S. 260) bei Kursacio (Lit.-deutsch. Wörterbuch S. 140) žodynus. Anot pastarojo leksikographo, šits žodis „pietinėje“ Lietuvoje *gugè* išitaria. Pas patį Kursatį (S. 129) dar yra randamas žodis iš „lenkiškosios“ Lietuvos — t. e. Suvalkų gub. — *gōgas*, kurį jisai paaiškina „des Pferdes Rücken über den Schultern an seiner höchsten Stelle“, taigi toje pat' prasmėje, kaip ir *guoga* apie Slavikus. Apie Ožkabalius aš esmi dar girdėjęs tą žodį prasmėje: *kalvā, kalnelis*, latin. *collis*, vok. *Hügel, Anhöhe* („vidur kiemo *gugà* stovėjo“). Įvairios žodžio formos: *gugà, gugè, guoga, gōgas* yra tarmiškos, analogiškai padirbtos, kaip ir *duna, dnona, dona, guba, guoba, goba, guota, gota* ir tt.

Visai ką kitą ženklina žodis *gūgas*, tarmiškai *guōgas* bei *gōgas*, kurį „Tėvynės Sarge“ su aukščiau paminėta *gugà* sumakaluota. Analogiškai kaip liet. žodžiai: *kūrtis* bei *kařtis*, *līnas* bei *līnas* ir k. yra vienodai rašomi ir tik akcentu prasmikai atskiriami, teip lygiai ir *gugas*, *guogas* nieko kaino prasmėje su *gugà, guoga* neturi. Šitą vyriškos lyties *gugà, guogà* randame pirmą kartą „Varpe“ (1897 pag. 85) užrašytą prasmėje: *mužikas, praščiokas*, lenk. *chtop*, ir apie jį mano „Lietrak. studijose“ (I. 57) buvo platokai kalbėta, kur priversti tapo ir vardai (nomina propria) tulų lietuvių nuo to žodžio paeinanti. Tarpo kitų aš tenais esmi nurodęs, kad lietuviškas vardas *Gugis* yra identiškas su vardu žinomojo Lydų karaliaus *Gugio* (Γύγης), šios dienos historiškuose raštuose klaidžiai *Gyges* rašomu. Ant šitos vietos norėčiau dar nurodyti ir ant to, kad, kaip rodosi, Lydų bei

trakiškų 'Trojenų kalboje turėjusi pažįstama buti ir gugà prasmėje: kalva, sketera. Teip Lydų krašte vienas tarpe kalnų ežeras *Γυγαία* (Strabon XIII. 4, 5) vadinosi, o Trojoje — kas dar akyviau yra — buvęs tulas aštrus kalnelis (*ἀκρωτήριον*) vadinamas *Γύγας* (Strab. XIII. 1, 22).

Tie, kurie drange su manimi, priima atėjimą mūsų sentėvių iš Mažosios Azijos, Trakijos ir tt., viliuos, man pritars, juog ir šitiedu lietuvišku žodžiu tapo jau iš tenais atgabentu.

D-r. Basanavičius.

Keli žodžiai apie Čekų raštininkę Karoliną Svietlią.

(Pagal „Tygodnik Ilustrowany“ Nr. 40 ir „Kraj“ Nr. 37).

7. dieną rugsėjo mirė garsi čekų raštininkė Karolina Svietla, gimusi 26. vasario 1830 m. Tikras jos vardas Joanna Rott. Tėvai jos gyveno Pragoj ir buvo kaip ir visi turtingesniejie ano laiko čekai, suvokietėje, bet tėvas patsai, gal to nesuprasdamas, įkvėpė nuo pat mažens savo dukterims tėvynės meilę; bevadžiodamas su savim po miestą ir rodydamas tenai daugybę istoriškų Čekijos liekanų, aiškino joms garsingą čekų praeitį. Todėl lengva suprasti, kiek turėjo nukentėti jauna, jautri Joanna pastojusi mokslainėn, kurioj' vien tik vokiškai mokino ir stengė visus įstojančius suvokiečiuoti. Dar mokslainėj' budama pradėjo rašinėti savo prigimtoje kalboje. Tėvai-gi, baidįdamiesi, kad jų duktė ne liktusi raštininke, neleido jai mokslo baigti ir pristatė prie namų darbo. Vienok ir čia ji atrado liuosų valandų ir pasislėpdama nuo tėvų skaitydavo ir lavinosi. Su visais kalbėti pradėjo vien tik čekiškai, už ką tankiai ją bardavo suvokietėje tėvai ir giminės, o jaunomenė išjuokdavo. Teip ji viena, niekieno nesuprasta, niekinama išgyveno lig 1847 metų. Tuose metuose ji susipažino su ką tik atvykusiu į Pragą jaunu studentu sodiečiu Petru Mužoku, kurs teip pat kaip ir ji karštai mylėjo savo tėvynę ir geidė jai labo; pastojęs į universitetą susipažino su visais jaunais tautiečiais ir patsai draugų tarpe lavindamas ir aiškindamas sau reikalus tautystės aiškino teip-gi savo idėjas Joannai Rott. Pažintis tų dviejų jaunų tautiečių pasibaigė meile ir 1852 m. Joanna Rott ištekiėjo už Mužoko. Abu buvo laimingų, rišo juos vienodi siekiai, karšta meilė tėvynės ir noras visą savo gyvenimą pašvęsti naudai savo nuskriaustųjų brolių, žadinti juos iš ilgo miego. Todėl, jeigu vienas kokį darbą pradėjo, antras jam padėjo ir iš širdies velyjo pasisekimo. Tik pradžioj savo gyvenimo juodu datyrė nelaimė ir nuliudimą: mirė vie-

nintėlė jų numylėta duktė. Teip didelis tai buvo smugis dėl motinos, kad suardė jos nervus ir džiaugės, juog dar išliks nuo melancholijos. Darbas ant tėvynės gero ją pagydė ir nudildė širdies skausmą: ji pradėjo rašyti, norėdama padaryti įtekmę ant didesnio žmonių skaitliaus. Pirmas jos veikalas „Dvejopas atsibudimas“ tapo atspausdintas 1858 m. su parašu Svietliai (teip vadinosi jos vyro gimtinis sodžius). Tada tik pasisakė vyrui parašiusi tą apysaką, kada buvo visų pagirta. Nuo to laiko nenustojė rašiusi iki pat žilai senatvei, iki 1897 m. — toje kalboje, kurią iš mažens tėvai jai draudė kalbėti. Jos raštai, tai didis turtas čekų literaturoje. Tie raštai, pilni tėvynės meilės ir jos nuskriaustųjų žmonių, labai daug prisidėjo prie pakėlimo čekų iš ilgo miego. Jos raštų forma nėra graži ir ne paviršutiniai papuošalai patraukė visų čekų širdis, bet turinys, pilnas pažinties gyvenimo, teisybės, supratimas viešų reikalų, meile sušildėtas, sujudino ne vieną širdį, patraukė prie darbo ant tautiškos dirvos ne vienas rankas. Savo raštuose ji tankiai perstato prastus sodiečius, kurie be mokslo ir turtų, sunkiai dirbdami dėl duonos kąsnio, stengėsi buti naudingais savo tautai — Svietlios raštus skaito visos lomos ir visi atranda sav tenai daug skanaus peno. Jos raštai yra ir į svetimas kalbas išversti, nemaž jos raštų yra lenkiškoj kalboj. — Ne vien tik literatura ji prisidėjo prie pakėlimo tautos. Su pagelba savo vyro ir daugelio pažįstamų uždėjo mokslaines šiaurinėse čekų provincijose, kurios labjusiai buvo suvokiečiuotos. Užvis daugiausiai Svietlia rupinosi apie apšvietimą ir pagerinimą moterų buvio, tikėdama kad apšviesta, mylinti savo kraštą motina kuolabjusiai įkvėps tėvynės meilę savo vaikams ir užaugis juos jai ant naudos. Susidėjusi su kelioms savo draugėms uždėjo draugystę „Žensky vyrobnišpolek“, kuri 1871 m. įtaisė moterų darbo ir pramonės mokslainę, kame ikišiol baigę yra 15 tūkstančių mergaičių atsakantį mokslą. Todėl Svietlia ant senatvės sulaukė garbės ir tapo numylėta savo tautiečių. 1890 m. Čekija šventė jos 60 m. gimimo dieną (sukaktuves). Tą dieną daugybė draugysčių susirinko apvaikšioti teip brangią šventę. Svietlia apaturėję daugybę laišku, telegramų, adresu ir dovanų, per delegatus prisijustų. Tarp visų tų puolą į akis antrašas su parašu 2500 moterų iš apygardos sodos Svietlia. — 7. rugsėjo šių metų telegrafas išnešiojo po visą Čekiją liudną žinią apie Svietlios mirį. Laikraščiai tą dieną išėjo su juodais kraštais.

P. A-s.

Iš svetimų laikraščių.

„Kurjer Varšavski“ paduoda žinias apie išeivystę Amerikon iš Lenkų žemės nuo 1889 iki 1897 m. Pirmutinį to laiko penkmetį išeivystė buvusi daug didesnė, ir apskritai imant kas met išeidavę Amerikon 10,975 žmonės; bet nuo 1894 metų skaitlius išeivių pradėjo eiti mažyn, ir per ketverius paskutinius metus kas met išeidavę tiek-tiek mažiau negu 4500 žmonių. Toksai pat sumažėjimas išeivystės paskutiniuose laikuose buvęs Germanijoje ir kitose šalyse. Iš visų Lenkų žemės gubernijų didžiausias procentas svieto per minėtą laiką išeidavęs iš Suvalkų gub., kur metuose 1889—1894 iš 1000 gyventojų kas met išeidavę Amerikon po 5,32 žmonių, o metuose 1894—1897 po 2,19 žmonių. Antra vieta pagal skaitlių išeivių prigulinti Plocko gubernijai. Priežastį tokios didelės išeivystės minėtas laikraštis mato tame, juog tiedvi gubernijai yra arti sienos, dėlko jiedvi esą užsikrėtusi išeivyste nuo Germanijos (ypač Suv. gub.), ir dar tame, kad tūdviųjų gubernijų žmonės, ypač lenkai, turį labai mažai žemės ir labai menkus uždarbius. O apie tolesnį buvį lenkų išeivių, — tai pagal tą laikraštį lenkai niekur Suvienytose Valstijose neturį apėmę atskiros teritorijos, — vienok jie ir nesusimaišę su amerikiečiais. Idant nenutaustų, lenkai turį savo draugystes, išleidžią laikraščius ir darą suvažiavimus. Yvairuose miestuose Šiaurinės Amerikos esą 18 lenkiškų draugysčių, prie kurių prigulį išviso apie 35000 sąnarių. Daugumas tų draugysčių turį pavidalą susiselpiamųjų bendrovių ir kuone kiekviena iš jų turinti savo laikraštį. Be to Amerikoje išeiną da pervirš 40 yvairių lenkiškų laikraščių, iš kurių 37 — nedėliniai, 3 — mėnesiniai ir 5 — kasdieniniai. Daugumas lenkiškų laikraščių išeiną Chicagoje. Prenumeratorių visi laikraščiai tury apie 100 000. Laikraščių turinys esąs menkos vertės ir stovįs žemiau, nega turinys kitų amerikiečių laikraščių.

Sausyje šių metų, kaip rašo „Vilenskij Viestnik“, Kauno Vyskupui Mečislovui Palilioniui buvo apreikšta nuo Carienės-našlės Marės Teodoraitės aukščiausioji padėka už paaukautus dvasiškų ir svietiškų ypatų jo vyskupystės 6876 rublius dėl nukentėjusių nuo javų neužderėjimo pereituose metuose.

Vidaus Ministerijoje, kaip praneša „Sievernij Kurjer“, 16. d. Spalių m. pereitų metų buvo užtvirtinti įstatymai dviejų draugysčių: „Selpėjas“ ir „Bičiuolystė“. Tų draugysčių sąnariai vesdami ir tekėdami gauna iš jų

sau kraičius. Abi draugysti esą Liepojaus mieste.

Ypatingu budu Rusų valdzia rupinasi apie apšvietimą žmonių: 1896 metuose, kaip rašo laikraštis „S. Peterborgskija Viedomosti“, buvo uždengtos Armėnijoje visos armėniškos bažnytinės mokyklos (turbut dėlto kad jose buvo mokinama armėniškai) ir dėl tos priežasties apie 20000 mokintinių-vaikų ir mergaičių buvo iš tų mokyklų išvaryta.

Valdziai ir jos tarnams rupi ne apšvietimas žmonių, bet jų sumaskolinimas. „Vilenskij Viestnik“ didžiai džiaugiasi, kad Lietuvos pradedamose mokyklose šen-ten buvo įtaisytos per kalėdas dėl vaikų teip vadinamos eglutės. Svarbu, žinoma, ne pačios eglutės, bet įkalimas vaikams visokiais budais cariškų-pravoslaviškų-rusiškų idėjų per dainavimą atsakančių tam tikslui dainų ir dalinimą knygučių ir paveikslėlių tospat pakraipos. Tokios eglutės buvę taisomos Salake Kauno gub., Bakštuo Vilniaus gub., Rudiškyje ir nekuriuose kitose vietose.

Tas pats laikraštis praneša, kad Trakuos Viln. gub. 16. Sausio šių metų buvęs atidengtas teatras dėl prastų žmonių, per kurį valdzia, žinoma, ir-gi platįs savo siekius. Daugiausia rupinęsis apie to teatro įsteigimą Trakų pavieto bajorų pirmavedys, nekuris Peiker'is. Geistina butų žinoti, kas yra tas Lietuvos geradėjas, — lenkas, ar rusas.

Laikraštis „Revaler Beobachter“ 24. dieną sausio šių metų rašo: „Latviška dainininkų draugystė Rygoje pernai padavė prašymą ministeriui vidaus dalykų, kad leistų jai padaryti 1901 metuose nacionališką dainininkų šventę atminimui sukaktuvių 100 metų nuo užžengimo ant sosto caro Aleksandro I. ir sukaktuvių 700 metų nuo įkurimo Rygos miesto. Ministeris nesutiko ant to prašymo.“ Seniau panašus dainininkų draugysčių susirinkimai budavo leidžiami ir kartais ant jų susirinkdavo į kelis tukstančius vien tik dainininkų. *Andriulaitis.*

Nr. 5 „Kraj“ aus šių metų randame straipnį „prasiplatinimas lietuviškos kalbos Vilniaus rėd.“ p. Anonimo. Tasai straipsnis patalpintas III tome „antropoliogiškai-ärkeologiškos ir etnografiškos medegos“ rinkinio, išeinančio Krokavoj prie Akademijos Mokslų. Medega surinkta Vilniaus rėd. maršelos kanceliarijoj' nurodo šiuos rubežius lietuviškos kalbos: Nuo įtakos Rotničaukas į Nemuną pagal Rotničauką lig sodžiaus Zat'ai, toliau į rytus iki sodžiui Kermušiai, rubežių Vilniaus ir Grodno rėd. lig ežero

Dap ir sodžiaus Ramuva, iš čia tiesiai nuo įplaukos upės Pelussos iki to paties vardo ežero netol sodžiaus Dubičiai, rubežiu Zablockės ir Odanskės parapijų, pagal upių Dzytvos ir Ossovės lig sodžiaus Padvoroncovos, toliau į rytus iki Dainuvos sodžiaus ant dešinio kranto Žižmos, dešiniu krantu Žižmos iki Stok'o, nuo to miestelio lig Osmiankos ties Grauziškės dvareliu ir pagal upę iki Vilijos, pagal Viliją lig Mikoliškių miestelio, nuo čia lig šiaurinio kranto ežero Svyro, toliau pagal upelį Strunos ir Otrros, tiesiog lig miestelio Postavai rubežiu Dysnos pav. ir Kauno red. iki Nemunui, o Nemunu lig Rotničaukos (tie visi vardai surašyti pagal „Kraj“⁴).

Ant to viso ploto p. Anonimas labai detališkus apokavymus darydamas — bet miestus miestelius, dvarus ir okolicas apleisdamas — atranda vos ne vos 233000 lietuvių arba 23,17% visų gyventojų.

Reikia daleisti, kad p. Anonimas lenkomanas, nės maskoliai „Atmintinėj knygoj“⁴ 1892 metų (Anonimo skaitlius 1890 m. padarytas) skaitlių lietuvių Vilniaus rėd. paduoda 309000; negalima daleisti, kad maskoliai padidinių skaitlių lietuvių, nės visur matome, kaip jie užrašo lietuvius per maskolius, tą aiškiai parodė paskutinis žmonių surašas. Tos pačios maskolių valdžios surašas padarytas 1860—1862 m. paduoda lietuvių Vilniaus rėd. 418000 (daugiau negu 50% visų gyventojų). Čia teipo-gi negalima daleisti, kad valdžia būtų didinusi skaitlių lietuvių.

Spragilas.

Kritika ir peržvalga raštų.

Iš ko kyla melai ir visokios skriaudos žmonijoje. Kun. V. Demskis p. 171.

(Užbaiga.)

Nekalbant jau apie darbus Prancuzijos apšviestunų 18 šimt. rokusius pasakas biblijos už tamsybės ir net šarlatanų zaunas, primjime čion nors trumpai apie garsią kritiką evangelijų ir biblijos, parašytą Štrauso Vokietijoj. (Čion pasinaudosime iš knygutės Fr. Engelso — Liudvik Feuerbach su prierais Plechanov'o). Jeigu kas yra persitikrinęs, kad visas šventas raštas liko pačio Dievo įkvėptas ir kad jis laikas nuo laiko išrinkdavo sav už raštininkus šventus vyrus, tai dėlei tokio šventame rašte nieko negali būti keisto. Viskas, kas ten yra rašyta, tai buvo tikra teisybė. Teip, jeigu Valaamo asilyčia pradeda šnekėti su jokusiu ant jos, jeigu žaltys, norėdams Jieva prigauti, turi su ja gudrią šneką, tai vis tame privalome Dievo didybę regėti. Bet jeigu mes, išpažinę amžinas ir nepermeldžiamas tiesas visatos, jokių stebuklų joje

nepanorėsime regėti, nės šie stebuklai prashalin visai ir mūsų sąprotavimą apie tas tiesas, tai mums prisieis šias pasakas rašto švento atmesti. Teip ir padarė prancuzų apšviestunai 18 š. Bet vokiečiai, kurie labjau stengėsi pritaikyti naujus visatos išradimus prie biblijos pasakojimų, pradėjo ją „valyti“, teikti naują aiškinimą šv. rašto pasakojimų. Apie tokį taikinimą naujų tiesų prie šio rašto priemena ir kun. Demskis, kalbėdams apie norą kunigų parodyti, kad dienos sutvėrimo visatos tai nebuvo mūsų dienos, bet gal visi amžiai. Kaslink Valaamo asilyčios arba žalčio, tai jie, žinoma, visai nėra šnekėje, bet tik jie atkreipia žmonių manymą ant to, ką jie tarsi šnekėjo. Žodžiu, išveizda biblijos, kurioj tarsi Dievas beveik ant kiekvieno puslapio šneka, lieka permaintyta į kitos laidos bibliją, kame tų šnekų nėra, kame tos šnekos liudyja tik atsiradimą minties, Dievo įkvėptos. Toksai noras keistus ir nesuprantamus dalykus padaryti suprantamais ir nesipriešinančiais nės istorijai, nės tiesamos visatos liko Štrauso išpeiktas. Jis tvirtino, juog evangelijos pasakojimai nėra pasakojimais apie teisingus atsitikimus, bet kad *tai vieni tik mythai, užsilikę tarp krikščioniškų draugųščių ir išreikšiantie jie kylančius idėjas to laiko, kame jos pradėjo atsirasti*... „Veltu butu,*“) sako Strausas, jieskoti teisingų išaiškinimų tokių atsitikimų, kaip tai pasakojimai apie žvaigždę, rodančią kelią trims karaliams, apie keistą pripeaėjimą keliais gabalėliais duonos tukstančių žmonių ir tt. Kadan-gi mes negalime tikėti, kad šioki stebuklingi atsitikimai būtų buvę visatoje, tai priseina šias pasakas rokuoti už išmislytas. Dėlko galėjo atsirasti šios visos pasakos? O vientik dėlei to, kad visi laukia Mesijošiaus ir jeigu šendien ir būtų darodyta, kad Jezusas gimęs yra Nazarete, bet sutinkant su žodžiais Michejaus jis turėjo gimti Viflejeme, ir Jis ten gimė . . . Isaja pranašavo, juog kuomet ateis Išganytojas, tai atsidengs akys nematančiųjų, ausys apkurtusiųjų, ir nebyliai pradės šnekėti. Tokiu budu jau išaukšto buvo žinoma, kokius stebuklus turės daryti Mesijošius t. y. Jezusas. Dėlto tai pirmos krikščionių draugystės ne tik galėjo, bet ir buvo priverstos šnekėti apie stebuklus Jezuso, nors pačios ir jauste nejautė, kad tai jos išmislina . . . Privedžiau čion tą gana ilgą ištrauką kad parodyti, juog kritika evangelijų ir raštų šventų jau senai yra atkreipta visai ant kitų takų, apie kuriuos kun. Demskis nės žinote nežino. —

J. B.

*) Das Leben Jesu für das deutsche Volk, bearbeitet von David Friedrich Strauss. Dritte Auflage. Leipzig 1874.

Korespondencijos.

Peterburgas. 23. d. Sausio mėn. iš ne-tyčių patekau ant pirmo susirinkimo sanarių-įkurtojų antros „Lietuviškos Draugystės savitarpinės pagalbos St. Peterburge.“ Jos įstatai tapo užtvirtinti 19. d. Spalių mėn. per-eitų metų. Sanarių-įkurtojų buvo 24, bet ant susirinkimo pribuvo tikt 13, už tai naujų sanarių buvo susirinkęs nemažas būrelis. Sa-nariškas mokestis: prie įstojimo 2 rub., kas metas po 6 rub. ir per pirmądu metu reik įmokėt 50 rublių, kurie skaitosi locnais pi-nigais sąnario. Po penkiolikos metų mokėt nieko nereikia. Laikė ligos sanarys gauna pašelpą iš draugystės po 2 rub. ant nedėlios, įmokėjęs 50 rub., gali pasiskolyt ant reikalų tris-syk, arba šešis-syk tiek. Mirus sanariui, našlė gauna po 4 rub., o kiekviens iš vaikų po 2 rub. ant mėnesio. Jeigu ne liktų nei motinos, tai draugystė turi išaugyt vaikus iki 15 metų. Jeigu katras iš sanarių nustotų vietas, tai visi kiti stengiasi, kaip galima greičiaus sujieškot jam vietą arba užsiėmimą, o draugystė tuo tarpu išduoda pašalpą pini-gišką. Draugystė gali kelt per metus 4 va-karuškas dėl savo naudos. Kaip matot, siekis draugystės labai malonus ir augštas. Tokiai draugystei galima linkėt kogeriausios kloties. Labai butų malonu, kad tokių draugysčių privistų kodangiausiai tarp lietuvių visų miestų.

Susirinkimas buvo labai ramus, pasikal-bėjimai nuoširdus, tikrai broliški. Nekurie iš prakilnesnių turėjo prakalbas apie naudin-gumą tokių draugysčių, arba susivienijimų. Ant susirinkimo sumesta apie 300 rub. sana-riško mokesčio. Į pirmsėdžius išrinko gydy-toją dantų p. Pranciškų Mažonį (Больш. Садовая № 49).

Norėčiau teipo-gi pranešt guodotiniems skaitytojams apie kitus darbus Peterburgo lietuvių per paskutinius du metu. Kaip visur, teip, žinoma, ir čionai, pradėta nuog bažny-čios. Pirmiausia pasistengė įvesti lietuviškus pamokslus Katedros bažnyčioje. Nors ir labai priešinosi tam, dabar jau miręs, sulenkėjęs lietuvis, arcivyskupas Kazlauckas, bet pa-mokslai tapo įvesti ir dabar yra sakomi kas šv. dieną, priegtam da lietuviai ir pagieda labai puikiai. Į kopyčią už Narvinių vartų teipo-gi jau paskirtas kunigas dėl sakymo lietuviškų pamokslų. Dėl tos kopyčios lie-tuviai, sumetę, po kiek kas galėjo, nupirko labai gražų sidabrinį auksu rašytą kieliką, ant kurio, užsakę Varšavoje, padėjo tokį pa-rašą: „Dėl kopyčios už Narvės vartų auka Petrapilės lietuvių. 1898 m.“

Už tą kieliką užmokėta 135 rub. Tas buvo padarytas dėl parodymo kunigams-len-

kams, kad lietuvių Peterburge yra didelis skaitlius, jeigu iš skatikų gali surinkti tokią sumą. Prašymai, bėgiojimai, nuvargimai ir pinigai išleidimai nenuėjo per nieką, ačiu tiktai tikrai milžiniškam pasidaravimui vyrų, vertų guodonės ir dėkingumo.

Pereitą rudenį studentai įtaisė puikų lie-tuvišką chorą dainininkų po vadovyste pono Sasnaucko. Dabar-gi chorą taiso visi lie-tuviai, vedimą to choro paėmė ant savęs p. Juozapas Pranaitis, o latvių kunigas Zanderis buvo ant tiek dėl mus prilankus, kad pavėdė dėl mokinimosi chorui savo salioną dykai.

Vilnius. Vilnius sudo Palatoje Sausio mėnesyje šimet buvo gana garsi byla, ro-danti, kokius viršininkus duoda mums rusų valdžia. Kaltinami buvo buvęsis Vilniaus miesto policmeisteris Petras Rajevskis, miesto ugniasargių viršininkas Eduardas Bek'as ir keturi policmeisterio kancelerijos mažesniejie valdininkai: Dovgiallo, Assovski, Gavlovič ir Jutkevič. Rajevskis apie 10 metų užimdams vietą policmeisterio ir nepasikakindams 6000 rublių metinės algos, pradėjo veržti sau pinigus nuo Vilniaus miesto vežėjų ir ap-krovė juos yvairiomis mokestimis. Tas lu-pimas paprastai budavo atliekamas teip: Rajevskis, kaipo policmeisteris, privalo pri-žiūrēt, kad vežėjų vežimai butų atsakomai įtaisyti, nesugedę ir padaryti pagal tam tikrą pavidalą. Dėl to jisai bent porą kart ant metų liepdavo vežėjams suvažiuoti į paskirtas vietas ir čionai buk apžiūrėdamas vežimus išrasdavo juose kokias nors kliaudes ir liep-davo tuojau atimti nuo vežėjų jų numerus, idant jie negalėtų uždarbiauti važiojimu žmo-nių, nepataisę tų kliaudžių. Kliaudžių pa-prastai jokių ir nebudavo, nors kartais Ra-jevskis liepdavo nulupti numerus iškart nuo kokio šimto vežėjų, ir pataisymas tų kliaudžių buvo labai prastas: vežėjas likęs be skardos tą pačią dieną arba ant rytojaus eidavo polic-meisterio kancelarijon ir, užmokėjęs čionai 2—3 rublius, atsijimdavo savo skardą ir vėl galėjo sau be jokio taisyso važinėti senuoju vežimu iki nesulaukdavo atsikartojimo tos pačios istorijos. Vežėjai išpradžią da mui-stėsi prieš tas mokestis, bet paskui, apsižiur-ėję, kad prieš tokį poną kaip policmeisteris nedaug gali šiaušti, pradėjo mokėti tas mokestis beveik kaipo legališkas, o daugumas jau nė ant apžiūrėjimų policmeisterio nevažiuodavo, tik tiesiog nuėję kancelarijon užmokėdavo kas prigul, ir tiek. Kitaip ir sunku buvo ką daryti, nės policmeisteris nepaklusnuosius baudavo da šėip visokiomis bausmėmis. Pinigus paprastai imdavo Bek'as, kuriam buvo Rajevskio pavestas vedimas surašų miesto vežėjų, ir drange atėmimas mokesčių,

kuriuos užkraudavo ant vargšų ponas policmeisteris. Paskui pelną, žinoma, abu dalindavosi tarp savęs. Viskas tai dėjosi, kaip sakiau, per ilgus metus ir atvirai policmeisterio kanceliarijoje, kur susirinkdavo kartais išsyrki. Minėtieji kanceliarijos valdininkėliai papuolė sudan užtai, kad jie matydami tokius lupimus savo viršininkų tylėjo apie tai ir tokiu budu, žinoma, ir patys šiojį tokį kasnelį nukniaukdavo. Per liudininkus toje byloje buvo šaukta apie pusantro šimto vežėjų, iš kurių daugelis yra su lietuviškais pavardėmis. Nors kaltinamuosius gynė garsus advokatai, nors Rajeviskis ir tvirtino, buk jisai nieko nuo vežėjų neėmęs ir teisingai pildęs savo pareigas, nors Bek'as sakėsi niekad nuo vežėjų nereikalaudavęs jokių kyšių (= paprakų), tiktai jie patys jam savo noru nešdavę dovanas, vienok jų kaltė jau buvo teip aiški, kad sudas abu pakaltino ir pasmerkė, atėmus nuo jų visas ypatingas ir jiems patiems ir jų stoviu prigulincias tiesas, ant išsiuntimo Tomsko gubernijon ant 12 metų. Bet tas nusprendimas da bus atiduotas ant peržiūrėjimo paties Caro, kuris gali tą bausmę sumažinti arba ir visai dovanoti. Kiti kaltinamieji: Dovgiallo, Assoviski, Gavlovič ir Jutkevič paliko pačios palatos išteisinti. Jei dar čia pridursim, kad Rajeviskis prieš palikimą policmeisteriu buvo 12 metų santaikos sudžia ir kad, kaip jisai pats pasakė, gindamasis prieš sudą, jis galėjęs lupti ne trirublėmis ar penkrublėmis, bet šimtais ir tukstanciais, tai turėsime puikų paveikslą mūsų krašto rusų — viršininkų. *Andriulaitis.*

Lenkų atsišaukimas.

Pabaigoj pereinų metų tapo išleistas spaudintas lenkiškas atsišaukimas nuo vardo *Centralinio Komiteto Tautiškos Lygos*; štai jį įtalpa:

Po nelaimingam sukilimui 1863 metų lenkai persigandę, tarytum pastyro, ir nieko jau nesipriešino maskolių valdžiai, kuri į umą laiką sumaskolino mokyklas, valdžios vietas, sudus ir kitus publiškus užvedimus. Iš bailumo, stokos politiškios mislies, nusiminimo pakilo teip vadinamas programos „organiško darbo“, kuris plačiai tapo pripažintas. (Nuo savęs pridėsiu, kad visa idėja to garsaus programo buvo tik tokia: ramiai sėdėti, nesipriešink jokiū budu valdžiai ir . . . pinigūs rink!).

Bet toliaus pradėjo rinktis į kuopas gesnės ir drąsesnės tautos pajiegos bandydamos sutaisyti šiokią-tokią pasipriešinimo organizaciją, kuri apėmė ypač jaunuomėnę. Nuo 1879 metų tasai judėjimas beveik visai pakropo į socialistų pusę ir buvo priešingas tautos palinkimams ir jausmams. Tik paskiaus

persitikrinus, kad tautai, nenorinčiai išnykti, būtina reikalinga susiorganizuoti ir organizacija apimti visas šakas jos publiško gyvenimo — tik persitikrinus tame — pradėta plačiaus organizuotis. Viskas, kas padaryta naudingo ir tvirtesnio dėl pakėlimo tautiško susipratimo ir nepasidavimo, paeina nuo organizuoto darbštumo.

1886 metuose kuopa žmonių suvienyti vienokių persitikrinimų ir pažiūrų susinešę su keleta užrubežinių veikėjų apsiėmė darbą — vesti draugiją keliu politiško veikimo, keliu einančiu prie žinomo politiško siekio. Išleista tada knygutė: „Dalykas apie veiklingą apsigynimą ir apie Tautišką Mantą.“ Įsteigta organizacija po vardu „*Lenkų Lyga*“ (Liga Polska).

Lenkų Lyga turėjo sieki pamažu per visą eilę metų prirengti tautą prie tolydinės veiklios kovos už tiesas tautos, tokią kovą ant galo pagalios veda prie atjieskojimo savystovės nepriklausančios valstijos.

Pirmu žingsniu *Lenkų Lygos* buvo įtaysmas *Tautiškos Mantos*, kuris paskui plačiai apėmė patriotiškas kuopas.

Nuo pat pradžios savo gyvenimo *Lenkų Lyga* ėmėsi už suorganizavimo jaunuomėnės, kad įskiepyti jai pajautimus gerų valstiečių ir tautiečių. Prirengtos tokioje mokykloj jaunos pajiegos miklinosi praktiškai, pagal nurodymus *Lenkų Lygos*, platindamos politišką susipratimą tarp žmonių.

Pirmuose metuose savo darbštumo *Lenkų Lyga* rado kliutis netautiškame darbštume socialistų ir nerangume bei apatijoje draugijos.

Kad perlaužti tą paskutinę kliūtį *Lenkų Lyga* turėjo griebtis už smarkesnių ginklų, nėg žodis ir raštas, turėjo daryti publiškus manifestacijas. Pagabi tam valanda atsitiko suėjus 100 metų nuo apgarsinimo Konstitucijos 3 gegužės (1891 m.)

Vienu kartu būdime politišką mislį su pagelba atsišaukimų, knygučių ir laiškų. Darbštumas *Lygos* tuomet dikčiai praplito. Tada ir vardą permainėme ant geriaus atskančio musų dalykams — ant *Tautiškos Lygos*.

Trimetinės manifestacijos padarė savįtekme. Politiškas judėjimas apėmė platesnias sferas draugijos ir pamažu pasiekė žmones kaimiečius. Net socialistų partija pradėjo verstis į patriotišką pusę.

Kita pasekmė musų darbštumo buvo reakcija iš pusės aristokratijos — bajorų ir pralobusios mieščionijos. Jie su pagelba svetimų valdžių norėjo laimėti visokias naudas. Pirmutiniam atvėjui pakliuvus jie pradėjo su maskolių valdžia susiderėjimo politiką (1894 m.) Atvykus į Varšavą carui Nikolajui II ta susiderėjimo politika pasiekė viršunę savo pasisekimo.

Prieš šitą pragaistingą Lenkijai lojaliską politiską organizaciją *Tautiška Lyga* pakėlė kovą su pagelba spaudos žodžio.

1896 m. *Tautiška Lyga* sutaisė *Partija Tautiška-Demokratišką* su aiškiai apreiškstu programą.

Susibankrutijus susiderėjimo politiskai *Tautiška Lyga* ir suvienyta su ja Tautiskai-Demokratiška Partija atsiliuosavo nuo sistematiskos kovos su viduriniu priešium ir tokiu budu gali visas savo pajiegas apversti ant platinimo tarp žmonių politisko susipratimo ir organizavimo jų. Tai yra svarbiausia šendien užduotis, nės kova su maskolių valdžia ir su jos sandraugais vis aiškiaus ir aiškiaus apsiereiškia kaipo kova už lenkų prastus žmones, už intekmę ant jų, už jų dušią.

Rezultatai mūsų darbštumo perėjo drąsiausias mūsų viltis. Dabar *Tautiška Lyga* daugina ir stiprina savo eiles daugiausiai prastais kaimiečiais ir miesto žmonėmis

Pasiremdami ant žmonių mes aiškiai jaučiame tantos galybę. Užduotį tautiskos politikos mes matome ne staigiuose sukylimuose, ne elgėtavime malonių nuo svetimų valdžių, ne kompromisuose kokiuose su jomis, bet nuolatinėje kovoje už mūsų tiesas, už mūsų savystovystę ir už žmonių patvaldystę, kovoje, kuri ant galo pagalios duos mums pilną nepriegulmę.

Ne apšaukiame iš auksto, kokia bus ta kova, neatsisakome nuo jokių ginklų, kurie bus mums naudingi. Imame šendien tai, ką mus protas rodo.

Drauginiame gyvenime remsimė ir lavisime darbštumą, kuris apsieina be svetimos pagelbos, vien šalies pajiegomis, publišką tarnystę visokiose šakose gyvenimo draugijos. Turime nelaisvėje užaugti į organizmą gyvenantį savo gyvasčia, klausantį tik paties savęs, valdantį pats-savę, nežiurint į jokius svetimus įstatymus.

Tautiška Lyga po 13 metų slapto gyvenimo pasirodo dabar atvirai ir kviečia visus, kurie nori ir turi eiti su ja išvien, prie abelno darbo po vienu veluku. Norime eiti pirmyn prie to galutinio siekio mūsų darbštumo, mūsų norų, mūsų tvirto tikėjimo ir šventos vilties visų širdžių mūsų — prie vienos, nepriegulmios, liuosos Lenkijos!

Varšava, 8. d. Gruodžio 1899.

Parodos reikalai.*)

Parodos darbai eina gerai. Grinčios sienos sustatytos, frontonas prikaltas, tepliorystės

*) Žr. „Uk-a“ Nr. 3.

darbai teip-gi bus užbaigti už kelių dienų; 4 figuros padarytos ir jau veik užbaigtos, parėdai figuroms prisiųsti visi. Iš Suvalkų gub.5/IV. atėjo 2 didelės skrynios daiktų, parodai paskirtų (270 kilo brutto). Teip-gi atėjo daiktai iš Prusų Lietuvos (173 kilo). Siose dienose daiktai bus išstatyti vitrinose.

Kataliogas lietuviškų raštų jau atspaustas lietuviškoje kalboje (d papildymas Statistikos Zanavykučio) ir yra verčiamas į prancusiską kalbą.

Tikėtasi įrengti mus paroda ankščiau, bet atsirado daug visokių kliučių, kurių pirma nesitikėta.

Daumantas.

Paryžius, 6. d. Balandžio 1900.

Stovis parodos kasos.

Burelis Visokių 10 rub.	21 Mk. 70 Pf.
Kijunas 8 rub.	17 " 36 "
"Tėv. Sarg." red. 10 rub.	21 " 70 "
Zigmantas	5 " 74 "
buvo kasoje	1103 " 24 "
iš viso	1169 Mk. 74 Pf.

Rokaičiuos, 12. 4 1900.

D. Saunus.

Atsakymai.

Rygiečiui. Tamistos korespondencija atėjo per vėlai.

D-ru B-čini Raštas „Apie Emmanueliun Kantan“ bus patalpintas Nr. 5 „Varpo“.

P. A. Raštą „Šis tas iš antroposociologijos“ gavome.

Andriulaičiui. Ar ne apsimum Tamista vesti skyrių „Iš svetimų laikraščių“? Prašome atsakyti.

Vargui. „Pravoslavija Lenkijoje“ gavome.

K. „Pravoslavija Pavislyje“ gavome.

N. N. 50 rub. ant reikalų vedimo redakcijos gavome pabaigoj Vasario m.

Mikolainiui. 100 Mk. ant „Varpo“ ir „U-ko“ reikalų gavome. Ačiū.

Apgarsinimas.

Zemlapis Lietuvos ir Latvijos

lietuviškoje kalboje, atspaustas lotyniskais litaromis Peterburge, gaunamas pas

Inžinieriu A. Maciejevski.

Nevskis pr. n. III b. 73.

Prekė 1 rubl. už exempl. su pristatymu; imant 10 exempl. 20% rabato.

Turinys.

Cives! reddite, reddite, quod debetis! — Rusinų tautiskas programos. — Kas priešius. (Tėsimas.) — Kas tai butų Lithuanus-Polonus? — Gugà bei gūgas. — Keli žodžiai apie Čekų raštininkę Karoliną Svietlię. — Iš svetimų laikraščių. — Kritika „Iš ko kyla melai“ (užbaiga). — Korespondencijos, Peterburgas. Vilnius. — Lenkų atsišaukimas. — Parodos reikalai. — Atsakymai. — Apgarsinimai.